

Навчальний посібник “Комп’ютерна етика” – важливий крок на шляху правового регулювання етики комп’ютерних відношень в Інтернет-середовищі[1]

Комп’ютерна революція спричинила не тільки глибокі економічні зміни в суспільстві, але й викликала гуманітарні проблеми. Користувачів Інтернету зваблюють всі нові спокуси мережевого простору, часто – з нашаруванням асоціальної поведінки. І з кожним роком більш нагальними стають питання регулювання відносин і зростає розуміння того, що саморегуляція на основі етичних норм є одним із способів співіснування у віртуальному світі.

На думку одного із піонерів у постановці розглянутої проблеми Джеймса Мура, глобальні проблеми комп’ютерної етики виникають у зв’язку з відсутністю чіткості в питаннях про існуючі етичні обмеження застосування інформаційно-комп’ютерних технологій і поведіння в умовах, коли комп’ютери надають суспільству й особистості нові можливості у виборі дій. Комп’ютерна етика покликана формулювати правила цих дій, відповідати на питання етичного використання інформаційно-комп’ютерних технологій як у соціальному, так і в особистісному плані, тому що механічне застосування етичних норм в умовах комп’ютеризованого суспільства стає недостатнім. Він визначив комп’ютерну етику як “аналіз природи соціального впливу комп’ютерних технологій на суспільство, формулювання на цій основі моральних норм і проведення активної політики їх упровадження у свідомість розробників і користувачів комп’ютерних технологій”[2]. Незважаючи на те, що дотримання моральних норм підтримується тільки суспільним впливом, їх наявність необхідна і тому, що саме на основі норм моралі виробляються нові й удосконалюються існуючі юридичні норми, які забезпечуються державним впливом.

Практика використання інформаційних та Інтернет-технологій в пострадянських країнах, на жаль, доводить, що як фахівці, так і користувачі часто порушують загальноприйняті норми комп’ютерної етики. Досить часто здійснюються спроби несанкціонованого доступу до інформаційних систем, що захищаються, багато програмістів-початківців вважають майже “геройством” написати програму-вірус, у комп’ютерних магазинах можна вільно придбати шкідливі комп’ютерні програми тощо.

Полікультурний контекст мережевих технологій створює труднощі морального обґрунтування загальних юридичних норм, навіть тих із них, що вже зафіксовані в міжнародних угодах. Однак, проблеми “загальних правил” і “загальних цінностей” мережі пов’язані не тільки з приналежністю її творців і користувачів до різних країн, але і з різним характером їх професійних занять. Стає все більш очевидним, що Інтернет є досить сталим явищем, “річчю в собі”, що потребує не стільки визначення, скільки визнання також і з правової точки зору. Перші спроби “юридично описати” використання об’єктів в Інтернеті, що охороняються авторським правом, були пов’язані з прагненням поширити на нове явище відносно старі норми про репрографічне відтворення, іншими словами – правила про ксерокопіювання. До недавнього часу захист і дотримання авторських прав безпосередньо стосувалися лише відносно невеликої кількості людей. Однак, з виникненням цифрових технологій, що значно спрощують копіювання, розповсюдження та відтворення інформації, їх кількість стрімко зростає. Відповідно збільшилася і кількість проблем, пов’язаних із труднощами або неможливістю

застосування законодавства про авторські права до нових, нетрадиційних способів передачі й відтворення. Чинними кримінальними кодексами багатьох держав (у тому числі й України) про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за порушення авторських прав і вчинення злочину у сфері комп'ютерної інформації (комп'ютерні злочини).

Проблематика навчального посібника “Комп'ютерна етика” охоплює багато питань та відповідей на них, і, на нашу думку, видання такої книги є своєчасним актуальним явищем в українському інформаційному суспільстві, члени якого все активніше асимілюють у світовий мережевий Інтернет-простір. Авторами книги є українські вчені, професори з різних галузей наук: Л.Я. Філіппова – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету документознавства та інформаційної діяльності Харківської державної академії культури; В.С. Зеленецький – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрНУ, заступник директора з наукової роботи Інституту вивчення проблем злочинності АПрНУ. Вони об'єднали свої зусилля як досвідчені науковці та викладачі з метою доведення до українських користувачів Інтернету свою впевненості у необхідності вивчення та аналізу поведінки в умовах мережевого середовища та відповідного регулювання взаємовідносин: “людина-комп'ютер” і “людина-людина”.

В анотації до навчальної книги автори наголошують, що її головне призначення полягає у вивченні та розповсюдженні норм комп'ютерної етики в двох аспектах: морально-етичному та етико-правовому. Зокрема, в другому аспекті характеризуються проблеми правового характеру, починаючи з основ інформаційного права, завершуючи вивченням засобів і наслідків поєднання інформаційних і комп'ютерних злочинів, методів попередження та боротьби з ними; розглядаються етико-правові проблеми охорони інтелектуальної власності та авторського права в Інтернеті.

Автори навчального посібника логічно вибудували матеріал, презентуючи його “від простого до складного”, і тим самим роблячи його доступним як для користувачів-початківців, так і для дітей-користувачів, що є вкрай важливим. Так, перший розділ присвячений морально-етичним нормам комп'ютерної етики, в якому поступово подані такі підрозділи: 1.1. Основи професійної етики (розглядаються загальні поняття етики та етикету; поняття професійної етики та її взаємовідношення з поняттям прикладної етики, місце комп'ютерної етики); 1.2. Загальна характеристика комп'ютерної етики (характеризуються погляди зарубіжних вчених, зокрема американських та російських, на проблеми в цій галузі, передумови та коротка історія виникнення комп'ютерної етики, кодекси комп'ютерної етики, поняття та визначення “інформаційна етика” та “кібернетика”); 1.3. Моральні правила поведінки в міжнародній мережі Інтернет (характеризуються поняття “етика Інтернет” та її зв'язок з попередніми поняттями, професійні етичні норми і правила для “комп'ютерних професіоналів” – з американського досвіду).

Важливе значення для усвідомлення попереднього матеріалу має Розділ II. Правове регулювання етики комп'ютерних відношень, який включає два підрозділи: перший присвячений інформаційно-правовим основам регулювання етико-правових відношень (пояснюються поняття інформаційного права та інформаційно-правових відношень), другий – охоплює головні поняття кримінально-правової охорони інформаційної безпеки суспільства (інформаційні злочини, передумови їх виникнення, правові засоби забезпечення інформаційної безпеки). І цей розділ можна вважати необхідною преамбулою до наступного розділу III, який присвячений комп'ютерним злочинам в мережі Інтернет. В ньому подано корисний матеріал з фактичними даними, де йдеться про загальну характеристику комп'ютерних злочинів і їх правову оцінку, про засоби їх здійснення та попередження; наводяться фрагменти з розділу XVI Кримінального кодексу України. Останній IV розділ відбиває узагальнений матеріал з етико-правових

проблем охорони інтелектуальної власності та авторського права в мережі Інтернет, торкаючись можливостей їх розв'язання в дистанційному навчанні на прикладі зарубіжних університетів.

Завершується навчальний посібник списком рекомендованої літератури (основної – 37 і додаткової – 45 назв) та комплексом додатків, в яких найбільшу користь мають навчально-методичні матеріали до курсу (укр. мовою).

Підсумовуючи можна констатувати, що видання першої спроби навчального посібника “Комп’ютерна етика” стало, безумовно, значимим явищем в інформаційно-освітньому середовищі України (незважаючи на деякі несуттєві недоліки). Розповсюдження комп’ютерних та Інтернет-технологій в сучасному суспільстві має бути збалансовано правовими та морально-етичними основами регулювання взаємовідносин між комп’ютером та людиною в міжнародному мережевому просторі. Українське співтовариство тільки-но наближається до вивчення проблем, що виникають паралельно зі швидким проникненням мережевих технологій у суспільне життя, зокрема до освітньої сфери, де інформаційні технології стають вже звичайним інструментом дистанційної освіти. Тому вже сьогодні необхідно звернути свою увагу до на перелічені вище проблеми і замислитися над ними з тим, щоб розпочинати втілювати цю навчальну дисципліну в освітню систему нашої держави на усіх її рівнях.

Погорецький М.А. – доктор юридичних наук, доцент, головний науковий співробітник Міжвідомчого НДЦ з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

© М.А. Погорецький, 2007

[1] *Зеленецький В.С., Филиппова Л.Я.* Компьютерная этика. Морально-этические и правовые нормы для пользователей компьютерных сетей: Навч. пособие. – Харьков: Изд-во “Кроссруд”, 2006. – 212 с. (рос. мов.)

[2] *Галинская И.Л.* Этико-правовое пространство информационно-компьютерных технологий / Галинская И.Л., Панченко А.И. // http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&id_thesis=186.